

ව්‍යාපාර අධ්‍යනය

15 වන පාඩම - Video 01

මූල්‍ය කළමනාකරණය

දේශක - කුමන් විරහන්තැදිගේ
BA (sp) Economics (SUSL)

කුමන් විරහන්තැදිගේ

මූල්‍ය කළමනාකරණය

ව්‍යාපාර ආයතනයට අවශ්‍ය අරමුදල් යෝග්‍ය මාර්ගවලින් සපයා ගැනීමේ හා එම අරමුදල් ඵලදායී ලෙස ව්‍යාපාර කටයුතුවල ආයෝජනය කරමින් අයිතිකරුවන්ගේ ධනය උපරිම කිරීමේ සියලු කළමනාකරණ කටයුතු මූල්‍ය කළමනාකරණය ලෙස හැඳින්විය හැකි ය.

මූල්‍ය කළමනාකරණයේ ප්‍රධාන කාර්ය

අවශ්‍ය අරමුදල් පිළිබඳ සැලසුම් කිරීම, එම අවශ්‍යතා අනුව අරමුදල් සම්පාදනය කර ගැනීම සහ ඒවා සඵලදායක හා කාර්යක්ෂම ලෙස භාවිත කිරීම මූල්‍ය කළමනාකරණයේ ප්‍රධාන කාර්ය වේ.

මූල්‍ය කළමනාකරණයේ මූලික අරමුණ

ව්‍යාපාරයේ හිමිකරුවන්ගේ ව්‍යාපාරය හා සබැඳි අගය (ධනය) උපරිම කිරීම යි.

නිදසුන : සමාගමක අගය නැතහොත් වටිනාකම වැඩි වන විට එම සමාගමේ කොටස්වල මිල ඉහළ යයි. සමාගමක හිමිකරුවන් වන්නෝ සාමාන්‍ය කොටස් හිමියෝ ය. ඒ අනුව සාමාන්‍ය කොටස්වල මිල ඉහළ යාමෙන් පෙන්නුම් කරන්නේ අයිතිකරුවන්ගේ ධනය ඉහළ යාම යි. කේවල ස්වෘමි ව්‍යාපාරයක අගය නැතහොත් ධනය ඉහළ යාම යනුවෙන් පෙන්විය හැක්කේ එම ව්‍යාපාරය ඉහළ වටිනාකමකට අලෙවි කළ හැකි බව යි.

ඉහත මූලික අරමුණට අමතර ව පහත සඳහන් අරමුණු ඉටු කර ගැනීමට ද මූල්‍ය කළමනාකරණය මඟින් අපේක්ෂා කෙරේ.

- ලාභය උපරිම කිරීම
- කොටසක ඉපයුම උපරිම කිරීම
- දිගුකාලීන මූල්‍ය ස්ථාවරත්වය තහවුරු කිරීම
- ද්‍රවශීලතාව ප්‍රශස්ත මට්ටමක පවත්වා ගැනීම

මූල්‍ය කළමනාකරණයේ දී මූල්‍ය කළමනාකරුවන් විසින් ගනු ලබන වැදගත් තීරණ වර්ග දෙකකි.

01. මූල්‍යන තීරණ

ජංගම හා ස්ථාවර වත්කම්වල ආයෝජනය කිරීම සඳහා අවශ්‍ය අරමුදල් සපයා ගන්නේ කෙසේ ද යන්න පිළිබඳ තීරණ මූල්‍යන තීරණ වේ. එනම් අවශ්‍ය මූල්‍ය සම්පාදනය කර ගන්නේ කෙසේ ද යන්නයි.

02. ආයෝජන තීරණ

අරමුදල් ජංගම හා ස්ථාවර වත්කම්වල යෙදවීම පිළිබඳ ව ගනු ලබන තීරණ ආයෝජන තීරණ වේ. සම්පාදනය කර ගත් අරමුදල් වයාපාරයේ විවිධ අවශ්‍යතා අතර යොදවන්නේ කෙසේද යන්නයි.

මූල්‍ය කළමනාකරණ තීරණ පහත සඳහන් ගැලීම් සටහන ඇසුරෙන් ඉදිරිපත් කළ හැකි ය.

මූල්‍ය කළමනාකරණ තීරණ

ආයෝජන තීරණ

මූල්‍යන තීරණ

දිගුකාලීන තීරණ

- ව්‍යාපාර නවීකරණය පිළිබඳ තීරණ
- නැවත ස්ථාපනය කිරීම පිළිබඳ තීරණ
- ව්‍යාපාර වැඩි දියුණු කිරීම පිළිබඳ තීරණ
- ව්‍යාපාර විවිධාංගීකරණය පිළිබඳ තීරණ

කෙටි කාලීන තීරණ

- මුදල් කළමනාකරණ තීරණ
- ණයගැතියන් පිළිබඳ තීරණ
- වෙළෙඳ කොඟ පිළිබඳ තීරණ
- වෙනත් කෙටිකාලීන ආයෝජන පිළිබඳ තීරණ

මූලාශ්‍ර තීරණ

දිගුකාලීන තීරණ

කෙටි කාලීන තීරණ

ප්‍රාග්ධන ව්‍යුහය පිළිබඳ (ප්‍රාග්ධන මිශ්‍රය) තීරණ

- ණය ප්‍රාග්ධනය ලබාගැනීම පිළිබඳ තීරණ
- හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය රැස් කිරීම පිළිබඳ තීරණ
- ණය හා හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය අනුපාතය පිළිබඳ තීරණ

ලාභාංශ පිළිබඳ තීරණ

- රඳවා ගැනීම් පිළිබඳ තීරණ
- ලාභාංශ විභජනය පිළිබඳ තීරණ

- වෙළෙඳ ණය හිමියන් පිළිබඳ තීරණ
- බැංකු අයිරා හා අනෙකුත් කෙටිකාලීන බැංකු ණය පිළිබඳ තීරණ
- ගෙවිය යුතු වියදම් පිළිබඳ තීරණ

මූල්‍ය සැලසුම්කරණය හා පාලනය

මූල්‍ය කළමනාකරණ තීරණ අනුව අරමුදල් සම්පාදනය කර ගන්නා ආකාරය හා ඒවා ආයෝජනය කරන ආකාරය හඳුනා ගත් පසු යෝග්‍ය පරිදි අරමුදල් සපයා ගෙන ඒවා සඵලදායී මාර්ගවල ආයෝජනය කළ යුතු ය.

මූල්‍යන තීරණ හා ආයෝජන තීරණ ප්‍රශස්ත ලෙස සිදු වුවහොත් මූල්‍ය කළමනාකරණයේ ප්‍රධාන අරමුණ වූ අයිතිකරුවන්ගේ ධනය උපරිම කිරීම මනා ව ඉටු වේ. මේ සඳහා මූල්‍ය සැලසුම්කරණය හා පාලනය අත්‍යවශ්‍ය වේ.

මූල්‍ය සැලසුම්කරණ හා පාලන උපකරණ

- අයවැයකරණය
- මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශ යොදා ගනී.

අයවැයකරණයේ දී ප්‍රධාන උපකරණ

- මුදල් අයවැය ලේඛනය - **Cash Budget**
- ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණය - **Capital Budgeting**

මුදල් අයවැය ලේඛනය

නිශ්චිත අනාගත කාලච්ඡේදයක මුදල් ලැබීම් හා මුදල් ගෙවීම් ඇතුළත් කොට සකස් කරනු ලබන ලේඛනය මුදල් අයවැය ලේඛනය ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ.

අපේක්ෂිත මුදල් ලැබීම් මාර්ගවලට නිදසුන් පහත දැක්වේ.

- අත්පිට විකුණුම්
- ජංගම නොවන වත්කම් විකිණීම
- ණයගැතියන්ගෙන් ලැබීම්

අපේක්ෂිත ගෙවීම්වලට නිදසුන් පහත දැක්වේ.

- කොග මිලට ගැනීම්
- වැටුප් හා වේතන ගෙවීම්
- ජංගම නොවන වත්කම් මිල දී ගැනීම්

මුදල් අයවැය ලේඛනයක් පිළියෙළ කිරීමෙන් ලැබෙන ප්‍රයෝජන කීපයක් පහත දැක්වේ.

- අනාගතයේ දී මුදල් අතිරික්තයක් වේ නම්, එය කල් තබා දැනගත හැකි වීමෙන් එම මුදල් ඵලදායී ව ආයෝජනය කළ හැකි වීම
- අනාගතයේ දී මුදල් උග්‍රතාවක් වේ නම්, එය ද කල් තබා දැන ගෙන ඊට මුහුණ දීමට සූදානම් විය හැකි වීම
- සත්‍ය මුදල් ක්‍රියාකාරිත්වය හා සැසඳීම මගින් මුදල් පිළිබඳ සැලසුම්කරණය හා පාලනය පහසු වීම
- ව්‍යාපාරික ණය ලබා ගැනීම ව්‍යාපාරයේ අනාගත මූල්‍ය තත්ත්වය තහවුරු කිරීම සඳහා ඉවහල් වීම

ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණය

අනාගතයේ දී ප්‍රතිලාභ ඉපයීමේ අරමුණෙන් ව්‍යාපාර ආයතනයක් සතු ව පවතින වර්තමාන අරමුදල්, වඩා සඵලදායී ලෙස දිගු කාලීන වත්කම්වල හෝ දිගුකාලීන ව්‍යාපෘතිවල හෝ ආයෝජනය කිරීමට සැලසුම් කිරීම ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණය වේ.

මූල්‍ය කළමනාකරු විසින් ගනු ලබන ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණ තීරණ දිගු කාලීන ආයෝජන තීරණ ලෙස සැලකේ.

නිදසුන් :

- ව්‍යාපාර කටයුතු වර්ධනය සඳහා නව ගොඩනැගිල්ලක් ඉදි කිරීම.
- නව යන්ත්‍රයක් මිලට ගැනීම.
- ප්‍රචාරණ වැඩ සැලැස්මක් සඳහා වැය කරන දිගු කාලීන වියදම්

මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය

යම් පසුගිය කාලච්ඡේදයක් තුළ ආයතනයකට සත්‍ය හෝ අපේක්ෂිත හෝ මුදල් ගලා ඒම් සිදු වූ ආකාරය හා එකී මුදල් ගලා යාම් සිදු වූ ආකාරය විශ්ලේෂණය කර දැක්වෙන ප්‍රකාශය මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය යි.

මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශයක් පසුගිය කාලසීමාවක් සඳහා හෝ අනාගත කාලසීමාවක් සඳහා හෝ පිළියෙළ කළ හැකි ය.

ව්‍යාපාරයක මුදල් ප්‍රවාහය නැතහොත් මුදල් ගලා ඒම් හා මුදල් ගලා යාම් සිදු වූ ආකාරය එම ව්‍යාපාරයේ සාර්ථකත්වයට හෝ අසාර්ථකත්වයට හෝ බලපායි. එම නිසා මුදල් ප්‍රවාහය පාලනය කිරීම සඳහා මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය ආයතනයට වැදගත් වේ.

ව්‍යාපාරයක අරමුදල් අවශ්‍යතා

ව්‍යාපාරයක අරමුදල් අවශ්‍යතා ආකාර දෙකකට වර්ග කර දැක්විය හැකි ය.

01 කෙටි කාලීන මූල්‍ය අවශ්‍යතා (කාරක ප්‍රාග්ධන අවශ්‍යතා)

ඵදිනෙදා ව්‍යාපාර කටයුතු පවත්වා ගෙන යාම සඳහා අවශ්‍ය වන අරමුදල්

නිදසුන් :

- තොග මිලට ගැනීම්
- වැටුප් ගෙවීම්
- දුරකථන, විදුලි ගාස්තු ගෙවීම්

02 දිගු කාලීන මූල්‍ය අවශ්‍යතා (ස්ථාවර ප්‍රාග්ධන අවශ්‍යතා)

ව්‍යාපාරය ආරම්භ කිරීමේ දී මෙන් ම ව්‍යාපාර කටයුතු පවත්වා ගෙන යාමේ දී මූලික ව අවශ්‍ය වන්නා වූ ජංගම නොවන වත්කම් මිල දී ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය වන අරමුදල්

නිදසුන් :

- ඉඩම් හා ගොඩනැගිලි මිල දී ගැනීමට
- යන්ත්‍රෝපකරණ ලබා ගැනීමට
- රථ වාහන මිල දී ගැනීමට
- කාර්යාලයේ උපකරණ මිල දී ගැනීමට

අරමුදල් සම්පාදන මාර්ග

අරමුදල් සම්පාදන මාර්ග විවිධ නිර්ණායක ඔස්සේ වර්ගීකරණය කළ හැකි ය.

- 01 මූලාශ්‍රය අනුව
- 02 සපයා ගන්නා ආකාරය අනුව (අතරමැදියන්ගේ සහභාගිත්වය මත)
- 03 කාලය පදනම් කර ගෙන

ලබා ගන්නා මූලාශ්‍රය අනුව මූල්‍ය සම්පාදන මාර්ග

අභ්‍යන්තර මාර්ග

නිදසුන් :

- රඳවාගත් ලාභ
- ක්ෂය වෙන් කිරීම
- අතිරික්ත වත්කම් විකිණීම
- කාරක ප්‍රාග්ධනය දැඩිව පාලනය කිරීම

බාහිර මාර්ග

නිදසුන් :

- කොටස් නිකුතුව
- බැංකු ණය
- කල් බදු
- බැංකු අයිරා
- උකස්කර
- කුලීපිට ගැනුම්

සපයා ගන්නා ආකාරය අනුව මූල්‍ය සම්පාදන මාර්ග
(අතරමැදියන්ගේ සහභාගිත්වය අනුව)

සෘජු මාර්ග

නිදසුන් :

- රඳවාගත් ලාභ
- ක්ෂය වෙන් කිරීම
- ණයකර නිකුතුව
- අතිරික්ත වත්කම් විකිණීම

වක්‍ර මාර්ග

නිදසුන් :

- කල්බදු
- වාණිජ පත්‍රිකා
- බැංකු අපිරා
- බැංකු ණය
- සාධාරණය

කාලය අනුව මූල්‍ය සම්පාදන මාර්ග

දිගු කාලීන මූල්‍ය මාර්ග

නිදසුන් :

- කොටස් නිකුතුව
- කල් බදු
- ණයකර නිකුතුව
- දිගු කාලීන බැංකු ණය

කෙටි කාලීන මාර්ග

නිදසුන් :

- වාණිජ පත්‍රිකා
- බැංකු අයිරා
- වෙළෙඳ ණය
- ගෙවිය යුතු වියදම්

මූල්‍ය අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීමේ දී සැලකිලිමත් විය යුතු කරුණු :

- අවශ්‍ය අරමුදල් ප්‍රමාණය
- අරමුදල් අවශ්‍ය වන කාලය (දිගුකාලීන ද, කෙටිකාලීන ද)
- පිරිවැය (අරමුදල් සපයා ගැනීම හා ඒවා නඩත්තු කිරීම)

නිදසුන් :

ව්‍යාපෘති වාර්තා සැකසීමේ ගාස්තු
 වත්කම් සුරැකුම් ලෙස බැඳීමට යන වියදම්
 නීතිඥ ගාස්තු
 පොළිය

- ව්‍යාපාර සංවිධානයේ ස්වභාවය (තනි / හවුල් / සීමිත සමාගම්)
- තැබිය යුතු ඇප සුරැකුම් පිළිබඳ තත්ත්වය
- ව්‍යාපාරයේ ප්‍රාග්ධන ව්‍යුහයට වන බලපෑම
- අරමුදල් යොදවන ව්‍යාපෘතියේ ස්වභාවය හා ඉන් අපේක්ෂිත ප්‍රතිලාභ
- ව්‍යාපාරයේ කළමනාකරණයට සිදු වන බලපෑම

ආයෝජන තීරණ

ව්‍යාපාරයක් සතු අරමුදල් ව්‍යාපාරය තුළ හෝ පිටත වත්කම්වල හෝ යෙදවීම ආයෝජනය වන අතර ඒ සඳහා ගන්නා තීරණ ආයෝජන තීරණ ලෙස හැඳින්වේ.

ආයෝජන තීරණ පහත ආකාරයෙන් වර්ග කර දැක්විය හැකි ය.

ආයෝජන තීරණ

කෙටි කාලීන ආයෝජන තීරණ (කාරක ප්‍රාග්ධන තීරණ)

නිදසුන් :

- මුදල්
- වෙළෙඳ ණයගැතියෝ
- තොග
- කෙටි කාලීන ආයෝජන
- සුරැකුම්පත්

දිගු කාලීන ආයෝජන තීරණ

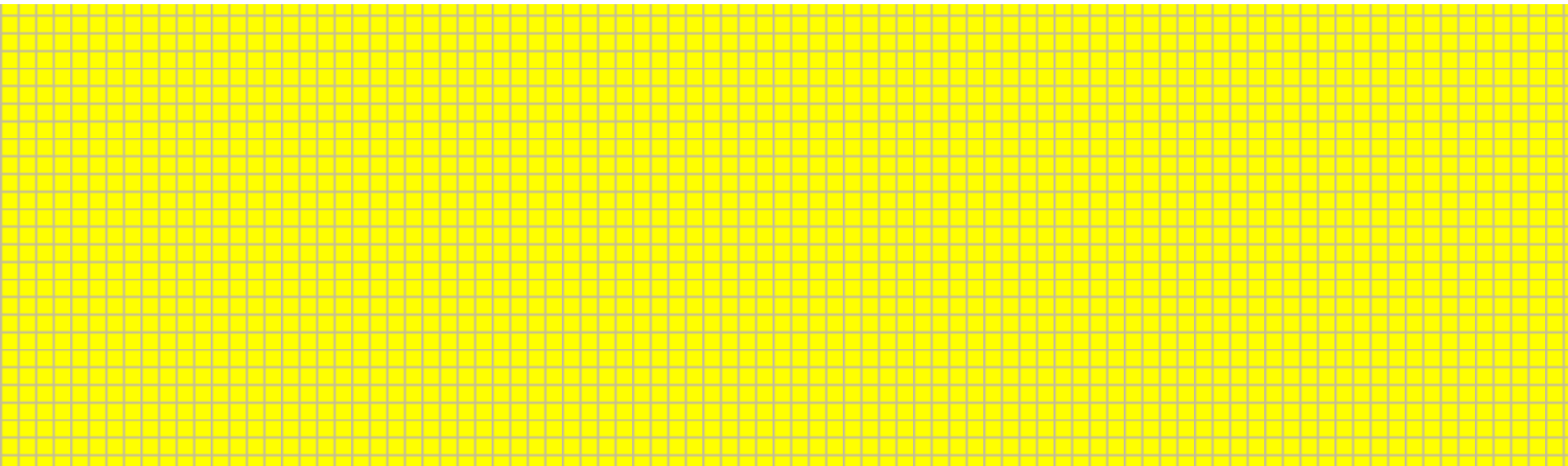
නිදසුන් :

- ව්‍යාපාරය ස්ථාපනය කිරීම
- ව්‍යාපාරය නවීකරණය කිරීම හා පුළුල් කිරීම
- ව්‍යාපාරය විවිධාංගීකරණය කිරීම
- ස්ථාවර වත්කම් / දිගුකාලීන

ආයෝජනයක් කිරීමේ දී නිවැරදි තීරණ ගැනීම ව්‍යාපාරයේ සාර්ථකත්වයට මඟපෙන්වයි.

ව්‍යාපාර සාර්ථකත්වය සඳහා ආයෝජන තීරණ වැදගත් වේ.

ව්‍යාපාරයේ සම්පත්වලින් උපරිම ප්‍රයෝජන ගැනීම, විකල්ප ආයෝජන අවස්ථා හඳුනාගත හැකි වීම, වැඩි ප්‍රතිලාභ සහිත ආයෝජන තෝරා ගැනීම වැනි දෑ ආයෝජන තීරණවලින් සිදුවන නිසා ආයෝජන තීරණ ව්‍යාපාරයේ සාර්ථකත්වයට බලපායි.

ආයතනයක් අරමුදල් ජංගම හා ස්ථාවර වත්කම්වල ආයෝජනය කිරීමේ දී සලකා බලන කරුණු කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

- ආයෝජනයේ ප්‍රතිලාභය
- ආයතනයේ ප්‍රතිපත්ති
- ආයෝජනයේ අවදානම
- ආයෝජනයේ පිරිවැය
- ද්‍රවශීලතාව
- නීතිමය තත්ත්වය
- පරිසර සාධක
- මෙහෙයුම් ක්‍රියාකාරිත්වයට ඇති කරන
- අවිනිශ්චිතතා බලපෑම

අනුපාත විශ්ලේෂණය

මූල්‍ය අනුපාත ගණනය කරමින් ගිණුම්කරණ ප්‍රකාශ විශ්ලේෂණය කිරීමේ ශිල්ප ක්‍රමය අනුපාත විශ්ලේෂණය ලෙස හඳුන්වයි.

ව්‍යාපාරයක ක්‍රියාකාරීත්වය හා මූල්‍ය තත්ත්වය තේරුම් ගැනීම සඳහා මූල්‍ය අනුපාත ප්‍රයෝජනවත් වේ.

අනුපාත විශ්ලේෂණය සඳහා යොදා ගනු ලබන්නේ මූල්‍ය ප්‍රකාශවල අඩංගු තොරතුරු ය.

මෙහි දී පහත මූල්‍ය ප්‍රකාශ උපයෝගී කර ගනී.

- ආදායම් ප්‍රකාශය (ලාභලාභ ගිණුම)
- මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය
- මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය

මූල්‍ය අනුපාත පහත දැක්වෙන ආකාරයට වර්ගීකරණය කළ හැකි ය.

- ද්‍රවශීලතා අනුපාත (Liquidity Ratios)
- ලාභදායීත්ව අනුපාත (Profitability Ratios)
- ක්‍රියාකාරී අනුපාත (Activity Ratios)
- මූල්‍ය ස්ථාවරත්ව අනුපාත/ තෝලන අනුපාත (Leverage Ratios)

● ද්‍රව්‍යීභාව අනුපාත (Liquidity Ratio)

කෙටි කාලීන මූල්‍ය බැඳීමිචලට / වගකීම්චලට මුහුණ දීමට ඇති හැකියාව පෙන්වුම් කරන අනුපාත ද්‍රව්‍යීභාව අනුපාත වේ.

එමෙන් ම ව්‍යාපාරයක කෙටි කාලීනී නුබුන්චත් බව හඳුනා ගැනීමට මෙම අනුපාත භාවිත කෙරේ.

ද්‍රව්‍යීභාව අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ.

- ජංගම අනුපාතය - Current Ratio
- ක්ෂණික අනුපාතය - Quick Ratio

ජංගම අනුපාතය (Current Ratio)

ජංගම වත්කම් හා ජංගම වගකීම් අතර සම්බන්ධතා පෙන්වුම් කරන අනුපාතය ජංගම අනුපාතය යි.

$$\text{ජංගම අනුපාතය} = \frac{\text{ජංගම වත්කම්}}{\text{ජංගම වගකීම්}}$$

$$\text{ජංගම අනුපාතය} = \frac{100000}{50000}$$

$$\text{ජංගම අනුපාතය} = \underline{\underline{2}}$$

ජංගම වගකීම් වලින් දෙගුණයක් ජංගම වත්කම් පැවතීම නැතහොත් ජංගම අනුපාතය දෙකක් ලෙස පැවතීම යෝග්‍ය බව සාමාන්‍යයෙන් පිළිගැනේ එහෙත් ආයතනයේ ස්වභාවය අනුව මෙය වෙනස් වේ.

ක්ෂණික අනුපාතය (Quick Ratio)

ජංගම වගකීම් හා ද්‍රවශීල වත්කම් අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්වුම් කරන අනුපාතය ක්ෂණික අනුපාතය යි. ජංගම වත්කම් වලින් ඉතා අඩු ද්‍රවශීලී තාවක් ඇති වත්කම් මේ අනුපාතය ගණනයේ දී ඉවත් කෙරේ.

$$\text{ක්ෂණික අනුපාතය} = \frac{\text{ද්‍රවශීල වත්කම්}}{\text{ජංගම වගකීම්}}$$

$$\text{ක්ෂණික අනුපාතය} = \frac{50000}{50000}$$

$$\text{ක්ෂණික අනුපාතය} = \underline{\underline{1}}$$

ජංගම වගකීම් හා සමාන ප්‍රමාණයක් ද්‍රවශීල වත්කම් පැවතීම හෙවත් ක්ෂණික අනුපාතයේ 01ක් ව පැවතීම යෝග්‍ය බව සාමාන්‍යයෙන් පිළිගැනේ.

$$\text{ද්‍රවශීල වත්කම්} = \text{ජංගම වත්කම්} - (\text{අවසාන තොගය} + \text{කලින් ගෙවූ වියදම්})$$

ලාභදායීත්ව අනුපාත

වත්කම්, කොටස් ආයෝජනය හා විකුණුම් මත ව්‍යාපාරය උපයන ලාභය කොපමණ ද යන්න පෙන්වුම් කරන අනුපාත ලාභදායීත්ව අනුපාත වේ

ලාභදායීත්ව අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ

- දළ ලාභ අනුපාතය - **GroFss Profit Ratio**
- ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය - **Net Profit Ratio**
- ආයෝජන මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය - **Return on Investment**
- හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය - **Return on Equity**

දළ ලාභ අනුපාතය

විකුණුම්වලට අනුව දළ ලාභයේ ප්‍රමාණය, ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වයි.

$$\text{දළ ලාභය අනුපාතය} = \frac{\text{දළ ලාභය}}{\text{විකුණුම්}} \times 100$$

$$\text{දළ ලාභය අනුපාතය} = \frac{200000}{500000} \times 100$$

$$\text{දළ ලාභය අනුපාතය} = \underline{\underline{40\%}}$$

මෙය ප්‍රතිශතයක් ලෙස ඉදිරිපත් කරන අතර ගණනය කිරීමෙන් ලැබෙන පිළිතුර වැඩි වන තරමට ව්‍යාපාරයට හිතකර යි. මෙමගින් ව්‍යාපාරයේ මිල ප්‍රතිපත්ති පෙන්වුම් කෙරේ.

ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය

ව්‍යාපාරයේ ශුද්ධ ලාභය, විකුණුම්වල, ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වුම් කරයි. ශුද්ධ ලාභය ලෙස සැලකිල්ලට ගනු ලබන්නේ බදු පෙර ශුද්ධ ලාභය යි.

$$\text{ශුද්ධ ලාභය අනුපාතය} = \frac{\text{ශුද්ධ ලාභය}}{\text{විකුණුම්}} \times 100$$

$$\text{ශුද්ධ ලාභය අනුපාතය} = \frac{145000}{500000} \times 100$$

$$\text{ශුද්ධ ලාභය අනුපාතය} = \underline{\underline{29\%}}$$

මෙහෙයුම් කටයුතුවල කාර්යක්ෂමතාව මැනීම සඳහා ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය යොදා ගැනේ.

ආයෝජනය මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය

මුළු ආයෝජනයට අනුපාතික ව ව්‍යාපාරයේ ඉපයුම්වල සම්බන්ධතාව ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වුම් කෙරේ.

$$\text{ආයෝජනය මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} = \frac{\text{බදු පසු ශුද්ධ ලාභය} - \text{පොළිය}}{\text{යෙදූ ප්‍රාග්ධනය} / \text{මුළු වත්කම}} \times 100$$

$$\text{ආයෝජනය මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} = \frac{100000 - 15000}{550000} \times 100$$

$$\text{ආයෝජනය මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} = \underline{\underline{15.45\%}}$$

හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතිකය / අයිතිකරුවන්ගේ අනුපාතය (Return on Equity)

සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන් විසින් සපයන ලද ප්‍රාග්ධනය සඳහා උපයන ප්‍රතිලාභ ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වුම් කෙරේ.

$$\text{හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} = \frac{\text{බදු පසු ශුද්ධ ලාභය} - \text{වරණීය ලාභාංශ}}{\text{හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය}} \times 100$$

$$\text{හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} = \frac{110000 - 10000}{300000} \times 100$$

$$\text{හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} = \underline{\underline{33.3\%}}$$

ක්‍රියාකාරී අනුපාත / මෙහෙයුම් කාර්යක්ෂමතා අනුපාත

වත්කම්වල ආයෝජනය හා ඒවායින් ජනිත කරන ඉපයීම් අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්වන අනුපාත ක්‍රියාකාරී අනුපාත වේ

ක්‍රියාකාරී අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ.

- කොඟ පිරිවැටුම් අනුපාත - **Inventory Turnover Ratio**
- ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාත - **Debtors Turnover Ratio**
- මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාත - **Total Assets Turnover Ratio**

කොඟ පිරිවැටුම් අනුපාතය

කොඟය, විකුණුම් බවට පත්වීමේ ශීඝ්‍රතාව ප්‍රමාණාත්මක ව දැක්වෙන අනුපාතය කොඟ, පිරිවැටුම් අනුපාතයයි.

$$\text{කොඟ පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{\text{විකුණු භාණ්ඩවල පිරිවැය}}{\text{සාමාන්‍ය කොඟය}}$$

$$\text{සාමාන්‍ය කොඟය} = \frac{\text{ආරම්භක කොඟය} + \text{අවසාන කොඟය}}{2}$$

$$\text{කොඟ පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{300000}{30000}$$

$$\text{කොඟ පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \underline{\underline{10 \text{ (වාර දහයයි)}}}$$

ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාතය

ව්‍යාපාරය කොතරම් කාර්යක්ෂම ලෙස ණයගැතියන්ගෙන් මුදල් එකතු කරන්නේ ද යන්න මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වුම් කෙරේ.

$$\text{ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{\text{ණයට විකුණුම්}}{\text{සාමාන්‍ය ණයගැතියෝ}}$$

$$\text{සාමාන්‍ය ණයගැතියෝ} = \frac{\text{ආරම්භක ණයගැතියෝ} + \text{අවසාන ණයගැතියෝ}}{2}$$

$$\text{ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{200000}{20000}$$

$$\text{ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \underline{\underline{10 \text{ (වාර දහයයි)}}}$$

මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය

ව්‍යාපාරයේ මුළු වත්කම් හා විකුණුම් අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්වනු ලබන කෙරෙන අනුපාතය මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය යි. එනම් ව්‍යාපාරය සතු මුළු වත්කම් කොතෙක් දුරට කාර්යක්ෂම ව යොදා ගෙන තිබේ ද යන්න මෙයින් පෙන්වයි.

$$\text{මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{\text{මුළු වත්කම්}}{\text{විකුණුම්}}$$

$$\text{මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{500000}{550000}$$

$$\text{මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \underline{\underline{0.9}}$$

තෝලන අනුපාත / මූල්‍ය ස්ථාවරත්ව අනුපාත

ආයතනයේ අයිතිකරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධනය හා ණය ප්‍රාග්ධනය අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්වීමේ කරන අනුපාත තෝලන අනුපාත වේ

තෝලන අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ

- ණය අනුපාතය (**Debt Ratio**)
- ණය හිමිකාරීත්ව අනුපාතය / ණය ස්කන්ධ අනුපාතය (**Debt - Equity Ratio**)
- පොළී ආවරණ අනුපාතය (**Interest Coverage Ratio**)

ණය අනුපාතය

ආයතනයේ මුළු ප්‍රාග්ධනයෙන් කොපමණ ප්‍රමාණයක් ණය ප්‍රාග්ධනය සමන්විත වේ ද යන්න මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්නුම් කෙරේ.

$$\text{ණය අනුපාතය} = \frac{\text{ස්ථීර පොළියක් ගෙවන ප්‍රාග්ධනය}}{\text{මුළු ප්‍රාග්ධනය}} \times 100$$

$$\text{ණය අනුපාතය} = \frac{200000}{500000} \times 100$$

$$\text{ණය අනුපාතය} = \underline{\underline{40\%}}$$

ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය

හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය, ස්ථීර පොළී අනුපාතයෙන් ලැබෙන ප්‍රාග්ධනයක් (ණය ප්‍රාග්ධනය) අතර සම්බන්ධතාව පෙන්වුම් කෙරෙන අනුපාතය ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය යි.

$$\text{ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය} = \frac{\text{ස්ථීර පොළියක් ගෙවන ප්‍රාග්ධනය}}{\text{හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය}} \times 100$$

$$\text{හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය} = \text{සාමාන්‍ය කොටස් ප්‍රාග්ධනය} + \text{සංචිත}$$

$$\text{ස්ථීර පොළියක්} = \text{වරණීය කොටස් ප්‍රාග්ධනය} + \text{ණයකර} + \text{දිගු කාලීන ණය ගෙවන ප්‍රාග්ධනය}$$

$$\text{ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය} = \frac{200000}{300000} \times 100$$

$$\text{ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය} = \underline{\underline{60\%}}$$

පොලී ආවරණ අනුපාතය

ව්‍යාපාරයේ ඉපයුම්වලින් පොලිය කී වාරයක් ගෙවිය හැකි ද යන්න මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වුම් කෙරේ.

$$\text{පොලී ආවරණ අනුපාතය} = \frac{\text{පොලී හා බදුවලට පෙර ලාභය}}{\text{පොලිය}}$$

$$\text{පොලී ආවරණ අනුපාතය} = \frac{160000}{15000}$$

$$\text{පොලී ආවරණ අනුපාතය} = \underline{\underline{10.6}}$$

මූල්‍ය පද්ධතියේ සංරචක

- මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළ
- මූල්‍ය ආයතන
- මූල්‍ය උපකරණ
- මූල්‍ය යටිතල පහසුකම්
- මධ්‍ය බැංකුව ආදියෙන් සමන්විත පද්ධතිය මූල්‍ය පද්ධතිය වේ

මූල්‍ය අතරමැදිකරණය

මූල්‍ය පද්ධතිය තුළ සිදු වන ප්‍රධාන හා වැදගත් කාර්ය වන්නේ “මූල්‍ය අතරමැදිකරණය යි” අරමුදල් අතිරික්තයක් ඇති ඒකක හා අරමුදල් හිඟයක් ඇති ඒකක සම්බන්ධ කෙරෙන යාන්ත්‍රණය

ආයතන මූල්‍ය ආයතන

රටක මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළෙහි ක්‍රියාත්මක වන බැංකු හා බැංකු නොවන සියලු ම ආයතන මූල්‍ය ආයතන වේ

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව මූල්‍යායතන පහත පරිදි වර්ග කර ඇත.

01. බැංකු අංශය

- ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව
- බලපත්‍ර ලාභී වාණිජ බැංකු
- බලපත්‍ර ලාභී විශේෂිත බැංකු

02. තැන්පතු භාර ගන්නා අනෙකුත් මූල්‍ය ආයතන

- බලපත්‍රලාභී මුදල් සමාගම්
- සමුපකාර ග්‍රාමීය බැංකු
- සකසුරුවම් හා ණය දෙන සමුපකාර සමිති

03. අනෙකුත් විශේෂිත මූල්‍යායතන

- විශේෂිත කල්බදු මූල්‍යකරණ සමාගම්
- ප්‍රාථමික අලෙවිකරුවෝ
- කොටස් තැරැවිකාර සමාගම්
- ඒකක භාර / ඒකක භාර කළමනාකාර සමාගම්
- වෙළෙඳ පොළ අතරමැදියෝ
- ව්‍යවසායක ප්‍රාග්ධන සමාගම්
- ණය ශ්‍රේණිගත කිරීමේ ආයතන

04. ගිවිසුම්ගත ඉතිරිකිරීමේ ආයතන

- රක්ෂණ සමාගම්
- සේවක අර්ථසාධක අරමුදල
- සේවක භාරකාර අරමුදල
- අනුමත පෞද්ගලික අර්ථසාධක අරමුදල
- රාජ්‍ය සේවක අර්ථසාධක අරමුදල

ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළෙහි ක්‍රියාත්මක වන මූල්‍ය උපකරණ

- භාණ්ඩාගාර බිල්පත්
- භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර
- සාමාන්‍ය කොටස්
- වරණීය කොටස්
- වාණිජ පත්‍රිකා
- තැන්පතු සහතික
- සංගමික ණයකර ආදිය දැක්විය හැකි ය.

රටක මූල්‍ය ක්‍රමයේ සංවිධිත ක්‍රියාකාරිත්වය හා ස්ථායීතාව තහවුරු කිරීම සඳහා ආධාර වන ගෙවීම් හා පියවීම් පද්ධති මූල්‍ය යටිතල පහසුකම් ලෙස හැඳින්වේ.

නිදසුන් :

1. තත්කාලීන දළ පියවීම් පද්ධතිය **Real Time Gross Settlement System (RTGS)**
2. ඡායාගත පිළිබිඹු චෙක්පත් නිෂ්කාශන පද්ධතිය **Image Cheque Clearing / Cheque Truncation System (CTS)**
3. නිර්ලේඛන සුරැකුම්පත් පියවීම් පද්ධතිය **Scriptless Securities Settlement System (SSSS)**
4. ජගත් අන්තර් බැංකු සන්නිවේදන සංගමය **Society for World wide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT)**

මූල්‍ය වෙළෙඳපොළ

අරමුදල් සපයනන් හා අරමුදල් ඉල්ලුම් කරනන් සම්බන්ධ කිරීම සඳහා පවත්නා ස්ථානයක් හෝ අවකාශයක් හෝ මූල්‍ය වෙළෙඳපොළක් ලෙස හැඳින්වේ.

මූල්‍යවෙළෙඳ පොළෙහි මූල්‍ය වත්කම් මිල දී ගැනීම හා විකිණීම සිදු කරයි

මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළේ සංයුතිය පහත දැක්වෙන වෙළෙඳ පොළවලින් සමන්විත වේ

- අන්තර් බැංකු ඒකජන ණය වෙළෙඳ පොළ
- දේශීය විදේශීය විනිමය වෙළෙඳ පොළ
- රජයේ සුරැකුම්පත් වෙළෙඳ පොළ
 - භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳ පොළ (ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික)
 - භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ
- සාංගමික ණය සුරැකුම්පත් වෙළෙඳ පොළ
 - වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳ පොළ
 - සාංගමික බැඳුම්කර (ණයකර) වෙළෙඳ පොළ
 - කොටස් වෙළෙඳ පොළ

මූල්‍ය වෙළෙඳපොළ ප්‍රධාන අංශ දෙකකින් සමන්විත වේ

1. මුදල් වෙළෙඳපොළ

2. ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳපොළ

මුදල් වෙළෙඳපොළ

වසරකට අඩු කාලයකින් පරිණත වන භාණ්ඩාගාර බිල්පත්, වාණිජ පත්‍රිකා හා තැන්පතු සහතික පත් වැනි පොළී උපයන කෙටිකාලීන වත්කම් වෙළෙඳාම සිදු වන වෙළෙඳපොළ මුදල් වෙළෙඳපොළ යනුවෙන් හඳුන්වයි

මුදල් වෙළෙඳපොළ පහත සඳහන් උප-වෙළෙඳපොළවලින් සමන්විත වේ

1. අන්තර් බැංකු ඒක්ෂණ ණය මුදල් වෙළෙඳපොළ

2. භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳපොළ 3. වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳපොළ

4. අන්තර් බැංකු විදේශ විනිමය වෙළෙඳපොළ

ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳපොළ

වර්ෂයකට වඩා වැඩි කාලයක් පරිණත වන මූල්‍ය උපකරණ හා සමාගම්වල කොටස් යනාදිය හුවමාරු වන වෙළෙඳපොළ ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳපොළ යනුවෙන් හැඳින්වේ

ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳපොළ පහත සඳහන් උප-වෙළෙඳපොළවලින් සමන්විත වේ

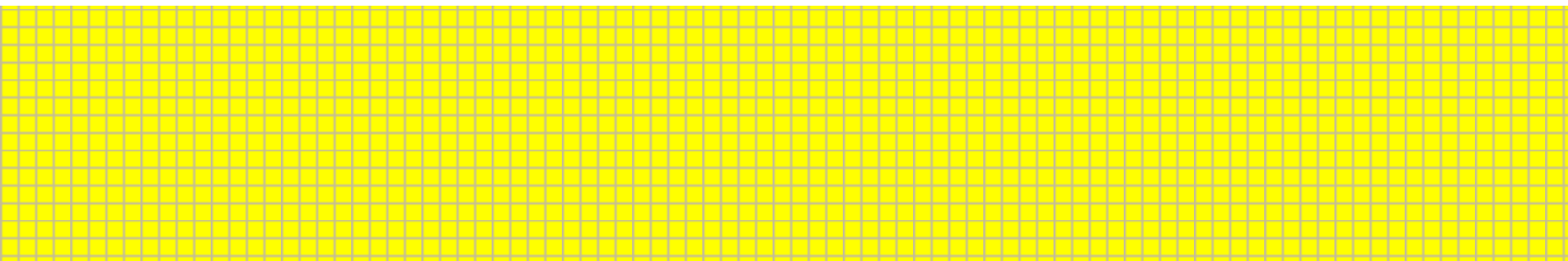
1. භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳපොළ
2. සමාගමික බැඳුම්කර වෙළෙඳපොළ
3. කොටස් වෙළෙඳපොළ

අන්තර් බැංකු ඒකෂණ ණය වෙළෙඳ පොළ :

වාණිජ බැංකු අතර කෙටිකාලීන ණය ඉල්ලුම් සහ ණය සැපයුම් සිදු වන වෙළෙඳපොළයි

ද්‍රවශීලීතා හිඟයෙන් පෙළෙන බැංකු සිය ද්‍රවශීලීතා අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා අතිරික්ත ද්‍රවශීලීතාවක් සහිත වාණිජ බැංකු වලින් දින හතකින් හෝ ඊට අඩු කාලයකින් හෝ පියවීමට යටත් ව මුදල් ණයට ගැනීම ඒකෂණ ණය ගනුදෙනු ලෙස හැඳින්වෙන අතර එම ගනුදෙනු සිදු වන වෙළෙඳ පොළ අන්තර් බැංකු ඒකෂණ ණය වෙළෙඳ පොළ ලෙස හැඳින්වේ.

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ ඇති එම බැංකු සතු සංචිත ගිණුම් හරහා මෙම ගනුදෙනු සිදු කරයි.

දේශීය විදේශීය විනිමය වෙළෙඳ පොළ :

රටෙහි විදේශ විනිමය යොදා ගෙන කෙටි කාලීන ණය ගැනීම හා කෙටි කාලීන ණය සැපයීම සිදු වන වෙළෙඳපොළයි

නැතහොත් වාණිජ බැංකුවල විදේශ ව්‍යාවහාර මුදල් ගනුදෙනු වලට අදාළව සිදුවන කටයුතු මේ නමින් හැඳින්වේ

මෙහි සිදු වන ගනුදෙනු

අපනයනකරුවන් ලබා ගන්නා විදේශ මුදල්
වාණිජ බැංකුවලට විකුණු ශ්‍රී ලංකා රුපියල් ලබා ගැනීම,
ආනයනකරුවන් ශ්‍රී ලංකා රුපියල් ලබා දී විදේශ මුදල් මිල දී ගැනීම,
ණයවර ලිපි නිකුත් කිරීම,
විදේශ බැංකු අණකර නිකුත් කිරීම

භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳ පොළ :

රජයට අවශ්‍ය කෙටිකාලීන ණය දේශීය මුදලින් ලබා ගැනීම සඳහා ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් නිකුත් කරනු ලබන මූල්‍ය උපකරණය භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ලෙස හැඳින්වේ

මෙම භාණ්ඩාගාර බිල්පත් විකිණීම හා මිල දී ගැනීම සිදු වන වෙළෙඳ පොළ භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳපොළයි

භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ප්‍රාථමික වෙළෙඳපොළ

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව ප්‍රාථමික අලෙවිකරුවන්ට භාණ්ඩාගාර බිල්පත් අලෙවි කිරීම, භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ප්‍රාථමික වෙළෙඳ පොළ ලෙස සැලකේ.

භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ද්විතීයික වෙළෙඳපොළ

ප්‍රාථමික වෙළෙඳ පොළෙන් මිලටගත් භාණ්ඩාගාර බිල්පත් කල්පිරෙන තෙක් තබා නොගෙන භාණ්ඩාගාර බිල්පත් විකිණීම හා මිල දී ගැනීම සිදු වන වෙළෙඳ පොළ යි

වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳ පොළ :

සමාගම් තම කෙටිකාලීන ද්‍රවශීලතා අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා නිකුත් කරනු ලබන පත්‍රිකා විශේෂය වාණිජ පත්‍රිකා ලෙස හැඳින්වේ.

වාණිජ පත්‍රිකා විකිණීම හා මිලට ගැනීම සිදු වන වෙළෙඳ පොළ වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳ පොළ ලෙස හැඳින්වේ.

භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ :

රජයට අවශ්‍ය මධ්‍ය හා දිගු කාලීන ණය දේශීය මුදලින් ලබා ගැනීම සඳහා රජය වෙනුවෙන් ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව නිකුත් කරන නිර්ලේඛන සුරැකුම්පත් විශේෂ ණය භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර ලෙස හැඳින්වේ

මේවා හුවමාරු වන වෙළෙඳ පොළ භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ වේ.

සුරක්ෂිත මූල්‍ය උපකරණයක් වන මෙය රුපියල් දස දහස් ගුණිතයන්ගෙන් යුක්ත ව මිල දී ගත හැකි ය. වසර දෙකේ සිට තිහක් තෙක් කල් පිරෙන සීමාවන්ගෙන් යුක්ත ව නිකුත් කරයි.

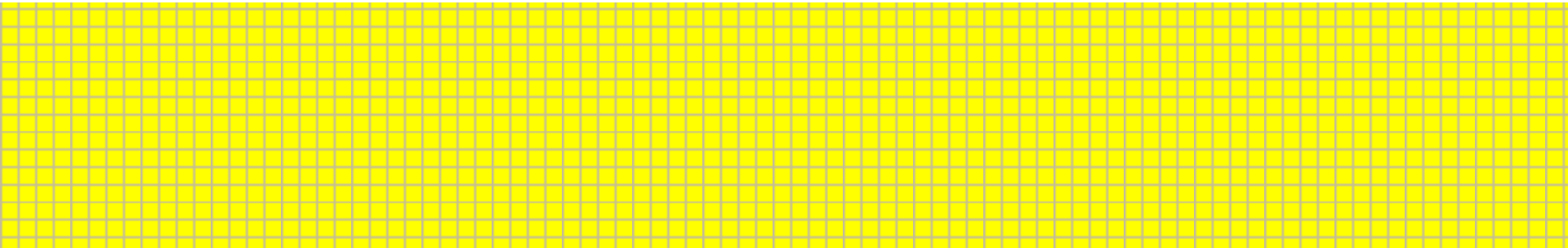
සාංගමික බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ :

රාජ්‍ය සංස්ථා හා සීමිත පොදු සමාගම් විසින් මධ්‍ය හා දිගුකාලීන අරමුදල් සපයා ගැනීම සඳහා නිකුත් කරන බැඳුම්කර (ණයකර) අලෙවි කිරීම සම්බන්ධ කටයුතු සිදු කෙරෙන වෙළෙඳ පොළ මෙය වේ

සාංගමික බැඳුම්කර කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ ලැයිස්තු ගත කර කොටස් වෙළෙඳ පොළේ හුවමාරු කිරීමට ද හැකියාව ඇත.

කොටස් වෙළෙඳ පොළ :

ලැයිස්තුගත සමාගම් විසින් නිකුත් කරන කොටස් හා ණයකර ආදී සුරැකුම්පත් මිල දී ගැනීම හා විකිණීම සිදු කරන වෙළෙඳපොළ කොටස් වෙළෙඳ පොළ වේ.

කොළඹ කොටස් හුවමාරුව

ලැයිස්තුගත සමාගම්වල කොටස් මිල දී ගැනීම හා විකිණීම පරිපාලනය කරන ආයතනය කොළඹ කොටස් හුවමාරුව ලෙස හැඳින්වේ.

කොළඹ කොටස් හුවමාරුව ඇපයෙන් සීමිත සමාගමකි

එහි පූර්ණ සාමාජිකයන් ලෙස තැරැවිකාර සමාගම් ක්‍රියාත්මක වේ

මෙම තැරැවිකාර සමාගම් කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ අතරමැදියන් ලෙස කටයුතු කරයි

ශ්‍රී ලංකා සුරැකුම්පත් හා විනිමය කොමිෂන් සභාව

කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ කාර්ය විධිමත් කිරීමේ හා අධීක්ෂණය කිරීම ශ්‍රී ලංකා සුරැකුම්පත් හා විනිමය කොමිෂන් සභාව විසින් සිදු කරනු ලැබේ.

කොළඹ කොටස් හුවමාරුව ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථිකයට වැදගත් වීමට හේතු කීපයක් පහත දැක්වේ

- පුද්ගලයන් හා ආයතන ආයෝජනය සඳහා දිරිගැන්වීම.
- ආයෝජකයන්ට, කොළඹ කොටස් හුවමාරුව හරහා විවිධ ප්‍රතිලාභ ලබා ගත හැකි වීම.
- සමාගම්වලට විශාල ප්‍රාග්ධනයක් රැස්කර ගත හැකි වීම.
- සමාගම්වල කොටස් සඳහා ද්විතීයික වෙළෙඳ පොළක් ඇති වීම.
- විදේශ ආයෝජකයන් රටට අද්දවා ගත හැකි වීම
- රජයේ සුරැකුම්පත් අලෙවි කිරීමෙන් රජයට අවශ්‍ය අරමුදල් ලබා ගත හැකි වීම.
- සමාගම්වල කොටස්වලට වටිනාකමක් නිර්මාණය වීම.
- සමාගම්වල කීර්තිනාමය හා ප්‍රතිරූපය ඉහළ යාම.

ප්‍රාථමික වෙළෙඳපොළ

කොටස් නිකුත් කරන සමාගමකින් ආයෝජකයින් විසින් ඍජුවම කොටස් මිලට ගැනීම ප්‍රාථමික වෙළෙඳපොළයි

ද්විතීයික වෙළෙඳ පොළයි

කොළඹ කොටස් වෙළෙඳ පොළෙන් ආයෝජකයන් කොටස් මිල දී ගැනීම ද්විතීයික වෙළෙඳපොළයි

සීමිත පොදු සමාගමකට කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ ලියාපදිංචි විය හැකි ආකාර තුනකි

01 මූලික ප්‍රසිද්ධ නිකුතුවක් (Initial public offer) මගින් සමාගමක් පළමු වරට කොටස් නිකුතු කිරීමක් මගින් මහජනයාට දායක වීමට ඇරියුම් කර කොටස වෙළෙඳපොළේ ලැයිස්තුගත කිරීම

02 විකුණුම් අර්පණයක් (offer for sale) මගින්, දැනටමත් කොටස් නිකුත් කර ඇති සමාගමක්, මහජනතාව සතුව ඇති කොටස් වෙළෙඳ පොළෙන් විකිණීමට ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා ලැයිස්තු ගත කිරීම

03 හඳුන්වා දීමක් (Introduction) මගින්, මහජනතාවට කොටස් නිකුත් කිරීමක් නොකර හඳුන්වාදෙන අවස්ථාවේදී ම කොළඹ කොටස් හුවමාරුව හරහා ම කොටස් නිකුත් කිරීම.

කොටස් වෙළෙඳපොළේ සමාගම් ලැයිස්තු ගත කිරීමේ දී සියලු ම සමාගම් පුවරු 2ක් යටතේ ලැයිස්තුගත කිරීම සිදු කෙරේ

01 ප්‍රධාන පුවරුව (Main Board)

02 දිරිසව් පුවරුව (DirisaviD Board)

ප්‍රධාන පුවරුව:

විශාල ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනයක් සහිත සමාගම් සඳහා වෙන් වූ පුවරුව ප්‍රධාන පුවරුව යි.

ප්‍රධාන පුවරුවේ සාමාන්‍ය කොටස් ලැයිස්තුගත වීම සඳහා සපුරා ලිය යුතු අවශ්‍යතා කීපයකි

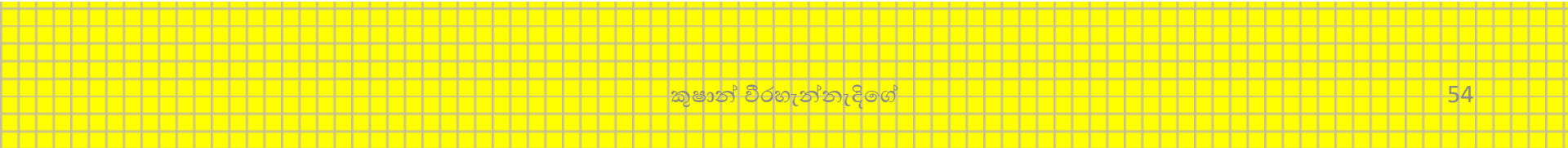
- සමාගමේ ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනය රුපියල් මිලියන 500ට නොඅඩු වීම
- ලැයිස්තුගත වීමට ඉල්ලීම් කරන දිනට පෙර අවම වශයෙන් අඛණ්ඩ ව වසර 3ක් බදු පෙර ශුද්ධ ලාභ ලබා තිබීම
- ව්‍යාපාරයේ පවතනී ශුද්ධ වත්කම්, ලැයිස්තු ගත කිරීමට ඉල්ලීම් කළ දිනයේ සිට ආසන්න වර්ෂ දෙකක විගණනය කරන ලද මූල්‍ය වාර්තා මගින් තහවුරු වීම. නිකුත් කර ඇති කොටස් ප්‍රමාණයෙන් අවම වශයෙන් 25%ක් මහජනයා සතු වීම.

දිරි සවි පුවරුව :

සීමිත ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනයක් සහිත ව ආරම්භ වූ සමාගම් ලැයිස්තුගත කිරීමට වෙන් වූ පුවරුව දිරි සවි පුවරුවයි.

දිරි සවි පුවරුවේ ලැයිස්තුගත වීම සඳහා සපුරාලිය යුතු අවශ්‍යතා කීපයකි

- සමාගමේ ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනය රුපියල් කෝටි 10ට නොඅඩු විය යුතුය
- නිකුත් කර ඇති කොටස් ප්‍රමාණයෙන් අවම වශයෙන් 10%ක් මහජනයා සතු විය යුතු ය.
- ව්‍යාපාරයේ පවතනී ශද්ධ වත්කම් ලැයිස්තුගත කිරීමට ඉල්ලුම් කළ දිනට, වසරක විගණනය කරන ලද මූල්‍ය වාර්තා මගින් තහවුරු විය යුතුය.
- සමාගමේ ක්‍රියාකාරී කාල සීමාව අවම වශයෙන් වසරක් වීම.

වොච් ලිස්ට් පුවරුව :

කොටස් වෙළෙඳ පොළෙහි ලැයිස්තුගත කිරීමේ කොන්දේසි කඩ කරන හෝ නොපිළිපදින සමාගම් ඇතුළත් කරන පුවරුව වොච් ලිස්ට් පුවරුව ලෙස හැඳින්වේ. මෙය පෙර කඩ කළ පුවරුව ලෙස හඳුන්වා ඇත.

කොළඹ කොටස් හුවමාරුවෙහි ගනුදෙනු වන සුරැකුම්පත් කිහිපයක් පහත දැක්වේ

- සාමාන්‍ය කොටස් - **Ordinary Shares**
- වරණීය කොටස් - **Preference Shares**
- කොටස් බලපත්‍ර - **Share Warrants**
- සාංගමික ණයකර - **Corporate Debentures**
- රජයේ සුරැකුම්පත් - **Government Debt Securities**

සාමාන්‍ය කොටස්

සාමාන්‍ය කොටස් මිල දී ගන්නා ආයෝජකයෝ එම සමාගමේ අයිතිකරුවෝ වෙති.

මෙම කොටස් මිල දී ගන්නා ආයෝජකයන්ට සමාගම ලබන ලාභයෙන් යම් ප්‍රතිශතයක් හිමි වන නමුත් හිමි වන ලාභාංශය ස්ථිර නොවේ. එම නිසා අවදානම වැඩි ය

වාර්ෂික මහා සභා රැස්වීම්වලට සහභාගී වීමට අයිතිය හිමි වේ. පාලන බලතල හිමිවේ.

සාමාන්‍ය කොටස් වර්ග දෙකකි

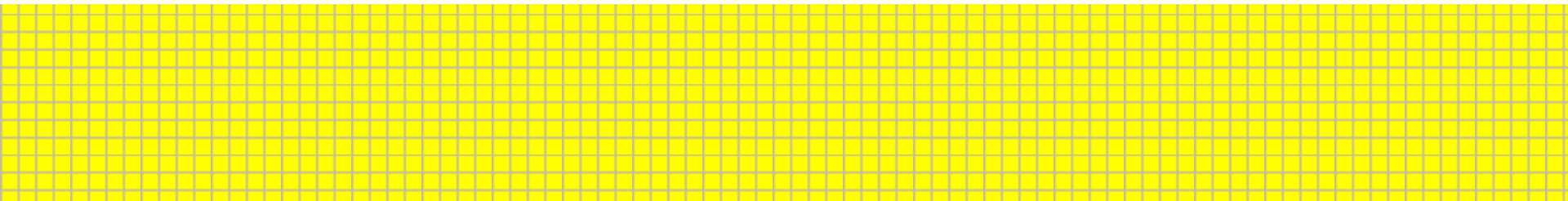
- ඡන්ද බලය සහිත සාමාන්‍ය කොටස් (Voting Shares)
- ඡන්ද බලය රහිත සාමාන්‍ය කොටස් (Non-voting Shares)
- ඡන්ද බලය රහිත සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන්ට ඡන්ද බලය හිමි නොවුවත් සාමාන්‍ය කොටස් වලට හිමි අනෙකුත් සියලු වරප්‍රසාද ලැබේ.

වරණීය කොටස් :

නිශ්චිත ලාභාංශ ප්‍රතිශතයක් හිමි සමාගම විසුරුවා හරින අවස්ථාවක දී ප්‍රාග්ධනය ආපසු ගෙවන විට ප්‍රමුඛත්වය හිමි වන කොටස් වරණීය කොටස් වේ. මෙම කොටස් හිමියන්ට සමාගමේ අයිතිය හිමි නො වේ. අවදානම අඩු ය. පාලන බලතල හිමි නො වේ

කොටස් බලපත්‍ර :

අනාගතයේ දී නිශ්චිත මිලකට සමාගමක කොටස් මිලට ගැනීමේ අයිතිය ලබා දෙමින් වර්තමානයේ සමාගම විසින් නිකුත් කරන ලියවිල්ල කොටස් බලපත්‍රය ලෙස හැඳින්විය හැකි ය. කෙසේ වුව ද කොටස් ආයෝජනයෙන් ආයෝජකයකු ලබන ප්‍රාග්ධන ලාභ හැර අනෙකුත් ප්‍රතිලාභ ලැබීමට නම් කොටස් බලපත්‍රය කොටස් බවට පත් වන තුරු ළඟ තබා ගත යුතු ය.

සාංගමික ණයකර :

සමාගමකට ණය ප්‍රාග්ධනය ලබා ගැනීම සඳහා සමාගමක් විසින් නිකුත් කරනු ලබන සුරැකුම්පත් විශේෂයකි. ලැයිස්තු ගත සමාගම් විසින් නිකුත් කරන ලැයිස්තුගත ණයකර කොටස් වෙළෙඳපොළේ හුවමාරු කළ හැකි ය. ණයකරවල ආයෝජකයන්ට නිශ්චිත පොළී ප්‍රතිශතයක් හිමිවේ.

රජයේ සුරැකුම්පත් :

රජය විසින් නිකුත් කරන භාණ්ඩාගාර බිල්පත් හා භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර මින් අදහස් වේ. අවදානම ඉතා අවම ආයෝජන ලෙස මේවා සැලකේ. භාණ්ඩාගාර බිල්පත් හා භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර සඳහා වන පොළී අනුපාත ස්ථාවර නො වන අතර රජය කලින් කලට විවිධ පොළී අනුපාතයන් යටතේ මේවා නිකුත් කරනු දැකිය හැකි ය.

කොටස් වෙළෙඳ පොළේ හුවමාරු වන සුරැකුම්පත්වල ආයෝජනයෙන් ලැබෙන ඍජු හා වක්‍ර ප්‍රතිලාභ කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

ඍජු ප්‍රතිලාභ :

ලාභාංශ

සමාගමක් තම ව්‍යාපාර කටයුතු පවත්වාගෙන යාමෙන් උපයන ශුද්ධ ලාභයෙන් සමාගමේ කොටස් හිමියන්ට බෙදා හරින ප්‍රමාණය ලාභාංශ වේ. සමාගම් සාමාන්‍යයෙන් ලාභාංශ මූල්‍යමය ආකාරයෙන් හෝ කොටස් ආකාරයෙන් හෝ ප්‍රකාශයට පත් කරනු ලබයි. ලාභාංශ මූල්‍යමය වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කිරීමේ දී කොටසකට මුදල්මය අගයක් ලෙස ප්‍රකාශ කෙරේ.

එනම්, කොටසකට නිශ්චිත මුදල් ප්‍රමාණයක් ලෙස ප්‍රකාශයට පත් කෙරේ. නිදසුන් : කොටසකට රු. 2.50ක් ආදී වශයෙන් .

පොළී

ලැයිස්තුගත සමාගම් විසින් නිකුත් කරනු ලබන සාංගමික ණයකර මිල දී ගන්නා ආයෝජකයන්ට සමාගම විසින් වාර්ෂික ව පොළියක් ගෙවනු ලබයි. ණයකර සඳහා ගෙවනු ලබන්නේ නිශ්චිත පොළියක් වන අතර එය ණයකර නිකුත් කිරීමේ දී ම ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ.

කෘෂාන් විජේතුංග

සංචිත ප්‍රාග්ධනීකරණය

සමාගම සතු ව පවතින සංචිත කොටස් ප්‍රාග්ධනය බවට පත් කිරීම මෙහි දී සිදු වේ. මේ මගින් කොටස් හිමියන්ට අනුපාතයකට නව කොටස් ලැබීමක් සිදු වේ. සංචිත ප්‍රාග්ධනීකරණයේ දී සමාගමෙහි ප්‍රකාශ කළ ප්‍රාග්ධනය වැඩි වීමක් සිදු වේ. මෙම සංචිත ප්‍රාග්ධනීකරණ ක්‍රියාවලිය සඳහා කොළඹ කොටස් වෙළෙඳ පොළෙහි පූර්ණ අනුමතිය ලබා ගත යුතු යි

හිමිකම් නිකුතුව

හිමිකම් නිකුතුවක් යනු සමාගමේ දැනට සිටින සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන්ට කිසියම් අනුපාතයකට අනුව කොටස් නැවත ලබා දීම යි. හිමිකම් නිකුතුවක දී වෙළෙඳ පොළේ මිලට වඩා අඩු මිලකට කොටස් ලබා ගැනීමේ අවස්ථාව ආයෝජකයන්ට ලැබේ. මෙසේ අඩු මිලකට කොටස් හිමි කර ගැනීමට හා එම හිමිකම් වැඩි මිලකට විකුණා ලාභ අත් කර ගැනීමට හෝ ආයෝජකයාට අවස්ථා ලැබීම හිමිකම් නිකුතුවක ප්‍රතිලාභය යි.

ප්‍රාග්ධන ලාභ :

කිසියම් ආයෝජකයකු ගැනුම් මිලට වඩා වැඩි මිලට කොටස් විකුණුවේ නම් එමගින් ඔහු ලබන්නේ ප්‍රාග්ධන ලාභයකි. නිදසුනක් ලෙස කොටස් රු. 30ට මිලදී ගත් පුද්ගලයකු කොටසක් රු. 50කට විකුණන ලද්දේ නම් ඔහුට කොටසකින් රු. 20ක ප්‍රාග්ධන ලාභයක් හිමි වේ. කොටස් වෙළෙඳ පොළ තුළ ගනුදෙනු කරන ආයෝජකයන්ට ලැබිය හැකි ආකර්ෂණීය ප්‍රතිලාභය මෙම ප්‍රාග්ධන ලාභය යි.

වකු ප්‍රතිලාභ :

- සමාගමක සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන්ට ඡන්ද බලය හිමි වීම හා අධ්‍යක්ෂවරයකු ලෙස පත් විය හැකි වීම
- රජයේ සුරැකුම්පත් මිල දී ගත් පුද්ගලයන්ට එය ලබා ගැනීමේ දී ඇප සුරැකුම් ලෙස භාවිත කළ හැකි වීම
- රජයේ සුරැකුම්පත්වල කරන ආයෝජනයේ අවදානම ඉතා අඩු මට්ටමක පැවතීම හා ඉහළ ද්‍රවශීලතාවක් පැවතීම
- කොටස් විකිණීමෙන් හිමි වන ප්‍රාග්ධන ලාභ බදුවලින් නිදහස් වීම
- කොටස් අවශ්‍ය විටක කොටස් වෙළෙඳ පොළේ විකිණීමට හැකිවීම නිසා ඉක්මනින් මුදල් බවට පත් කර ගත හැකි වීම හා කොටස් ඉහළ ද්‍රවශීලතාවකින් යුතු වීම
- ප්‍රසාද නිකුතුවලට හිමිකම් ලැබීම. මහාන් විරහන්තැදිගේ

ශ්‍රී ලංකාවේ කොටස් වෙළෙඳ පොළේ කාර්යසාධනය මැනීම සඳහා මිල යොදා ගන්නා දර්ශක

කොටස් වෙළෙඳ පොළක ගනුදෙනු ක්‍රියාකාරී ද, නැත්ද යන්න විග්‍රහ කිරීම සඳහා පොදු සංඛ්‍යා දර්ශක රැසක් ලෝකයේ භාවිත වන අතර ශ්‍රී ලංකාවේ කොටස් වෙළෙඳ පොළේ කාර්යසාධනය මැනීම සඳහා පහත මිල දර්ශක යොදා ගනී

● සියලු කොටස් මිල දර්ශකය (ASPI & All Share Price Index)

කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ ලැයිස්තුගත කළ සමාගම් සියල්ලේ ම ඡන්ද බලය හිමි සාමාන්‍ය කොටස්වල මිල ගණන්හි ඇති වන උච්චාවචන පෙන්නුම් කරන දර්ශකය සියලු කොටස් මිල දර්ශකය යි

මෙම දර්ශකය සඳහා සැකසීමේ දී 1985 වසර පාදක වර්ෂය ලෙස යොදා ගන්නා අතර, පාදක දර්ශක අගය 100 ලෙස යොදා ගනී.

සියලු ලැයිස්තු ගත සමාගම්වල වර්තමාන වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය

සියලු කොටස් මිල දර්ශකය = $\frac{\text{සියලු ලැයිස්තු ගත සමාගම්වල වර්තමාන වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය}}{\text{පදනම් වර්ෂයේ වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය}} \times 100$

S & P ශ්‍රී ලංකා 20 දර්ශකය (S & P SL 20 Index)

කොළඹ ව්‍යාපාර වස්තු හුවමාරුවේ විශාලතම වඩාත් ද්‍රවශීල සමාගම් 20ක මිල ගණන්වල වෙනස් වීම මැනීම සඳහා ගණනය කරනු ලබන දර්ශකය ශ්‍රී ලංකා 20 මිල දර්ශකය ලෙස හැඳින්වේ

- වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය
- ද්‍රවශීලතාව
- මූල්‍ය ශක්‍යතාව යන සාධක අනුව ඉහත සමාගම් 20 තෝරා ගනී

මෙම දර්ශකය සකස් කිරීමේ දී පාදක දිනය 2004.12.17 ලෙසත් පාදක දර්ශක අගය 1000ක් ලෙසත් සලකා ගෙන ය.

තෝරාගත් සමාගම් 20හි වර්තමාන ප්‍රාග්ධනීකරණය

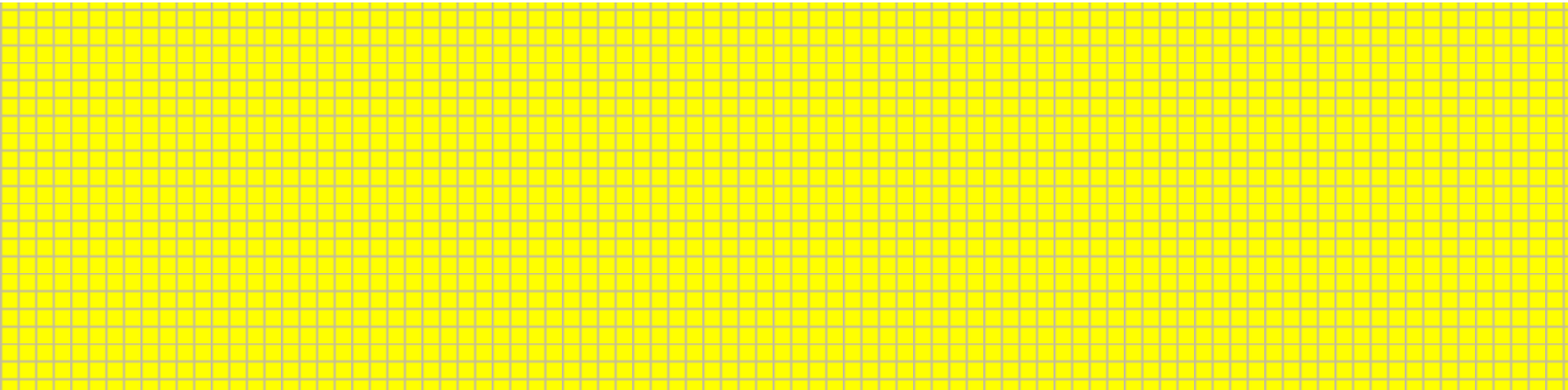
$$\text{ශ්‍රී ලංකා 20 මිල දර්ශකය} = \frac{\text{තෝරාගත් සමාගම් 20හි දර්ශකය පාදක දිනයේ වෙළෙඳපොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය}}{\text{තෝරාගත් සමාගම් 20හි වර්තමාන ප්‍රාග්ධනීකරණය}} \times 100$$

මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශකය (TRI) Total Return Index

ඉහත දර්ශකවලට අමතර ව මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශක ද දෛනික ව සකස් කරයි. මෙය 2004 වර්ෂයේ හඳුන්වා දුන් අතර මෙය කොටස් මිල වෙනස් වීම සහ ලාභාලාභ ආදායම යන සාධක දෙකම සැලකිල්ලට ගනිමින් සකස් කරයි

සියලු කොටස් මිල දර්ශකය මුළු ප්‍රතිලාභ යන පදනම යටතේ ගණනය කළ විට සියලු කොටස් මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශකය - (ASTRI) ලෙස ද

S & P ශ්‍රී ලංකා 20 මිල දර්ශකය මුළු ප්‍රතිලාභ යටතේ ගණනය කළ විට S & P ශ්‍රී ලංකා 20 මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශකය (S & PTRI) ලෙස ද හඳුන්වයි.

කොටස් වෙළෙඳ පොළ මිල දර්ශකවල වැදගත්ම සඳහන් පහත පරිදි දැක්විය හැකි ය

- ආර්ථික ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ ව යම් අවබෝධයක් ලැබිය හැකි වීම.
- ආර්ථිකයෙහි සමාගම්වල ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ ව යම් අවබෝධයක් ලැබිය හැකි වීම.
- වෙනත් රටවල කොටස් වෙළෙඳ පොළ තත්ත්වයන් සමග සංසන්දනය කළ හැකි වීම.
- ආයෝජන තීරණ ගැනීමේ දී ආධාර කර ගත හැකි වීම.

(කොටස් වෙළෙඳ පොළ මිල දර්ශක කාලීන ව වෙනස් විය හැකි අතර එම මිල දර්ශක ගණනය කරන ආකාරය ද වෙනස් විය හැකි බැවින් කාලීන තොරතුරු ගැන ද සැලකිලිමත් වන්න)

A/L NOTE BOOK

All about AL Notes ready for GCE AL Examination

DOWNLOAD

Notes

Short Notes

Unit Test Papers

Term Test Papers

From

www.ALNoteBook.com

Your Ultimate Resource for GCE A/L Notes and Study Guides

“The A/L notebook website is a dedicated online platform designed to provide comprehensive study materials and notes specifically tailored for students preparing for the General Certificate of Education Advanced Level (GCE A/L) examinations for free. The website offers a wide range of resources, including detailed subject notes, past exam papers, practice questions, and study guides. These materials cover various subjects and are curated by experienced educators to ensure they align with the curriculum and exam requirements.”